
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

היהודים והמהפכה ברוסיה - 13026

תאריך עדכון אחרון 28-09-2014

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 1

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): מיכאל בייזר

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: beizer@mscc.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ה', 8:00 - 9:00

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

במהלך הקורס יכירו התלמידים את המצב הפוליטי והחברתי בקיסרות רוסיה בתחילת המאה העשרים ואת התמורות שהביאו לנפילת שלטון היחיד. יידונו בפרוטרוט המאורעות של שנת 1917, המהלכים שהובילו לתפיסת השלטון על-ידי הבולשביקים ומה שבא בעקבות תפיסה זו. יבחן מצבם של יהודי רוסיה בתקופת מלחמת העולם הראשונה, ערב מהפכת פברואר 1917, בין פברואר עד אוקטובר, וגם בזמן מלחמת האזרחים בתחום הפוליטי, החברתי והכלכלי. יבדק תפקידם של היהודים בתנועה המהפכנית הכללית ובמפלגה הבולשביקית בפרט. כמו כן תיבחן מידת השפעתם של המפלגות היהודיות ב'רחוב היהודי' בתקופות שלפני ובזמן המהפכה. יבדקו גם סוגיות כמו: "הציבוריות היהודית ותפקידה בחיים היהודיים ובמאבק נגד האנטישמיות", "הבולשביקים ו'השאלה היהודית'", "ההשלכות של מהפכת אוקטובר על יהודי רוסיה ועל יהדות העולם", ועוד.

מטרות הקורס:

להקנות לסטודנטים ידע על המהפכה ברוסיה ועל תפקידם וגורלם של היהודים בה

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להתמצא בהיסטוריה של המהפכה ברוסיה ועל תפקידם בה והשלכותיה על היהודים

דרישות נוכחות (%) :

100%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות ולימוד מקורות

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

חלק א. התמורות שהובילו למאורעות 1917. שיעורים 1-8.

- שיעור 1. מצבה הפוליטי והחברתי של יהדות רוסיה בשנים שקדמו למהפכת פברואר.
- שיעור 2. החברה הרוסית בתחילת מאה ה-20: הממשלה, האיכרים, הפועלים והאינטליגנציה.
- שיעור 3. התנועה המהפכנית ברוסיה בשלהי המאה ה-19 - תחילת מאה ה-20: אס. -אר, מנשביקים, בולשביקים.
- שיעור 4. המפלגות הסוציאליסטיות היהודיות, מידת השפעתן ובעיותיהן.
- שיעור 5. מהפכת 1905 והיהודים.
- שיעור 6. כניסתה של הציבוריות היהודית הליברלית למאבק פוליטי.
- שיעור 7. תהליכים חברתיים בקרב היהודים בעיירה ובכרך הגדול כפי שהם השתקפו ב"טוביה החולב" של שלום עליכם וב"חמישתם" של ז'בוטינסקי.
- שיעור 8. בעיית הפליטים והמגורשים, והטיפול בה על-ידי פעילי הקהילה. יקופ"ו.

חלק ב. שנת 1917 הגורלית. שיעורים 9-22.

- שיעור 9. ממהפכת פברואר עד לתפיסת השלטון בידי הבולשביקים.
 שיעור 10. היהודים בין פברואר לאוקטובר. התמורות העיקריות.
 שיעור 11. מקורות והיסטוריוגרפיה על המהפכה. ביקורת אמינות.
 שיעור 12. בניית הקהילה הדמוקרטית בפטרוגרד.
 שיעור 13. מוסקבה היהודית בשנים 1917-1919.
 שיעור 14. התנועה הציונית ב- 1917-1918. שיא הצלחתה.
 שיעור 15. ה"בונד" בשנת המהפכות.
 שיעור 16. מפלגת פועלי-ציון בשנת 1917 ואחריה; קרבתה לבולשביקים.
 שיעור 17. הדים של המהפכה בפרובינציה: ויטבסק ב- 1917.
 שיעור 18. אודסה היהודית, 1917-1918.
 שיעור 19. לנין, בולשביקים ו"השאלה היהודית": האידיאולוגיה לעומת המציאות.
 שיעור 19. טרוצקי והיהודים.
 שיעור 21. תפקידם של היהודים במהפכת אוקטובר ובמפלגה הבולשביקית.
 שיעור 22. מהפכת אוקטובר בעיני הסופרים העבריים. מהתלהבות לאכזבה וייאוש.

חלק ג. מלחמת האזרחים. שיעורים 23-27.

- שיעור 23. בוברויסק היהודית אחרי המהפכה.
 שיעור 24. ברדיצ'ב. בעיות בניהול הקהילה תחת הדירקטוריה והבולשביקים. 1919.
 שיעור 25. הפרעות באוקראינה של 1918-1919 והשלכותיהן על מצבם של היהודים.
 שיעור 26. יהודי רוסטוב על נהר דון בתקופת מלחמת האזרחים. האם שיתוף פעולה בין היהודים וה"לבנים" היה אפשרי?
 שיעור 27. המוסדות היהודיים הראשונים של המשטר החדש ותפקידם.

סיכום.

- שיעור 28. הדי המהפכות ברוסיה בעולם היהודי: מזרח אירופה, ארצות הברית, ארץ-ישראל.

חומר חובה לקריאה:

קורס 13026

היהודים והמהפכה ברוסיה

תרגיל

יום ה': 10:30 - 12:00

ביבליוגרפיה

- אבינרי, שלמה, הרעיון הציוני לגונוי: פרקים בתולדות המחשבה הלאומית היהודית, תל אביב, 1985.
 אברמוביץ, זאב, בשורות התנועה, תל-אביב, תשכ"ה.
 אוסישקין, שמואל, אמא אודיסה: זכרונות ילדות ונעורים 1904-1919, ירושלים, תשמ"ד (1984).
 אטינגר, שמואל, "היהודים ברוסיה בפרוץ מהפכת פברואר", בין פולין לרוסיה, ירושלים 1994, עמ. 325-313.
 איזנשטדט, ש., "לתולדות הציבוריות והתרבות העברית ברוסיה", העבר, חוב' 15, עמ' 134-162. (על הוועידה השביעית של ציוני רוסיה [עמ' 149-151], על הוועידה של צעירי ציון, 1917, [עמ' 155-151])
 אלבינגר, מרדכי ישעיהו, "הפלוגה היהודית הלוחמת באודיסה", העבר, ספר י"ז אייר תש"ל, עמ' 155-151.

121-131.

אלטשולר, מרדכי, "הניסיון לארגן כינוס כלל-יהודי ברוסיה", העבר, גליון 12, תתשכ"ח (1965), עמ' 75-89.

אלטשולר, מרדכי, "הפוליטיקה של המחנה הדתי ברוסיה בשנת 1917", שבות, חוב' 15, תשנ"ב, עמ' 195-234.

אלטשולר, מרדכי, "הקהילה הדמוקרטית ברוסיה", דברי הקונגרס העולמי השישי למדעי היהדות, כרך ב', י-ם, תשל"ו, (1975), עמ' 229-235.

אלטשולר, מרדכי, "קהילת ברדיצ'ב בתקופת מלחמת האזרחים (פרוטוקולים משנת 1919)", העבר, ספר כ"א, תשל"ה (1975), עמ' 166-197.

אלטשולר, מרדכי, ראשית היבסקציה: 1918-1921, ירושלים, תשכ"ו.

ארז, יהודה, "ההגנה העצמית היהודית ברוסיה בשנות 1903-1905 (לפי עתון איסקרה), העבר, חוב' 4, תשל"ז, עמ' 89??

אריאל, יוסף, "בשורות הצהרת בלפור באודיסה", העבר, חוב' 15, עמ' 116-120.

בבל, יצחק, חייל הפרשים ועוד סיפורים, ירושלים, 1987.

בייזר, מיכאל, יהודי לנינגרד 1917-1939, ירושלים, 2005, עמ' 90-19, 162-149, 206-183, 263-241.

בן-ישי, א.ז., "ספרות ועיתונות עברית ברוסיה בתקופת המהפכה ואחריה", העבר, ספר ט"ו, תשכ"ח, עמ' 163-202.

גוברין, נורית, "מהפכת אוקטובר בספרות העברית", מפתחות, תל-אביב, 1978.

גורביץ, יהושע השל, "בימי הכיבוש הגרמני בוילנה ובסביבותיה", 1915-1918, העבר, חוב' 13, עמ' 37-40.

גורן, נתן, פרקי אודסה, העבר, חוב' א' תשרי-כסלו, תשי"ג עמ' 65-66.

גלבע, יהושוע, אוקטובראים עברים, תולדותיה של אשליה, ת.א., 1974.

גלברד, אריה, ה'בונד' הרוסי בשנת המהפכות 1917 (תעודות והחלטות), תל-אביב, תשמ"ד (1984).

גלברד, אריה, בסערת הימים: ה'בונד' הרוסי בעתות מהפכה, ירושלים, תשמ"ז (1987).

גרינבוים, יצחק, "ימי פטרוגרד שלי", העבר, חוברת ב', שבט, תשי"ד, עמ' 23-33, חוברת ג', אלול תשט"ו (Aug. 1955), עמ' 27-40.

דובנוב, שמעון, מכתבים על היהדות הישנה והחדשה, "החוקר" ע-י "דבר", ת.א., תרצ"ז.

דינור, בן-ציון, "מפברואר עד אוקטובר", העבר, חוב' 15, (May 1968), עמ' 3-19.

דינור, בן ציון, "התכנית להקמת בית ספר גבוה למדעי היהדות בפטרבורג בשנות 1916-1917", העבר, חוברת ו', אלול תשי"ח, (Aug. 1958), עמ' 133-151.

"ועידת החלוץ בפטרוגרד (ינואר 6, 1919)", העבר, חוב' 15, עמ' 75-76.

"הוועידה השביעית של ההסתדרות הציונית ברוסיה (1917)", העבר, חוב' 3, עמ' 34-40.

ז'בוטינסקי, זאב, חמשתם, כתבים, כרך 3, ירושלים, תשי"ח.

ז'בוטינסקי, זאב, פיליטונים, כתבים, כרך 13, ירושלים, תשי"ד.

חלוצים היינו ברוסיה, כינס וערך - ארז, יהודה, תל-אביב, תשל"ו (1976).

יהודים בתנועות המהפכניות, עורך - אלי שאלתיאל, ירושלים, תשמ"ג (1982).

יודפת, אריה, "הדת היהודית ברוסיה בשנים הראשונות של השלטון הסוביטי (1917-1923)", העבר, ספר י"ט, אלול תשל"ב (Sept. 1972), עמ' 101-119.

ילקוט ווהלן, תל-אביב, תשי"א.

ליון, שמריה, מזכרונות חיי, ספר שלישי, ת.א., 1938.

מאור, יצחק, התנועה הציונית ברוסיה מראשיתה ועד ימינו, ירושלים, תשמ"ו. גם תשל"ד (1973)

מזא"ה, יעקב, זכרונות, תל-אביב, כרך 4, תרצ"ו.

מינסק, עיר ואם, עורך - ש.אבן-שושן, תל-אביב, תשל"ה (1975).

מינץ, מתתיהו, זמנים חדשים-זמירות חדשות, בורוכוב 1914-1917, 1988.

מישקיןסקי, משה, "סוציאליזם המשטרתי" ומגמות במדיניות השלטון הצארי לגבי היהודים

- (1900-1903), "ציון, כ"ה, תש"ך, עמ' 238-249.
- מישקיןסקי, משה, "מקורותיה הרעיוניים של תנועת הפועלים היהודית ברוסיה בראשיתה", ציון, ל"א, תשכ"ו, עמ' 87-115.
- משקיןסקי, משה, תנועות, זרמים ומפלגות במפנה המאות התשע-עשרה והעשרים, ירושלים, תשל"ב.
- משקיןסקי, משה, ראשית תנועת הפועלים היהודית ברוסיה - מגמות יסוד, תל-אביב, תשמ"א
- נובומייסקי, משה, מים הבייקל לים-המלח, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב, 1958. נדבה, יוסף, טרוצקי והיהודים, ירושלים, תש"ן.
- ניר-ראפלקיס, נחום, פרקי חיים. במעגלי הדור והתנועה 1884-1918, ת.א., 1958.
- סברדלובה, מרה, "הוועד היהודי לעזרת נפגעי המלחמה (יקופ"ו) (ברוסיה, 1914-1916, "יהדות זמננו, כרך 4, תשמ"ח, (1987), עמ' 269-288.
- סברדלובה, מרה, "יקופ"ו והסיוע לנפגעי המלחמה במארס-אוקטובר 1917, שבות, גליון 13, תשמ"ט (1988), עמ' 19-30.
- סלוצקי, יהודה, "יהדות רוסיה בשנת המהפכה 1917", העבר, חוב' 15, 1968, עמ' 32-55.
- סלוצקי, יהודה, "האינטליגנציה היהודית-רוסית בדור שלפני מהפכת 1917", העיתונות היהודית-רוסית בראשית המאה העשרים, 1900-1918, תל-אביב, 1977.
- ספקטור, שמואל, "אוז"ה - החברה לשמירת בריאות היהודים ברוסיה (קורותיה ערב מהפכת אוקטובר ובתקופת השלטון הסובייטי)", יהדות זמננו, כרך 6, תש"נ (1989), עמ' 81-151.
- ספר שמעון דובנוב, מאמרים, אגרות, ירושלים, אררט, תשי"ד.
- פטרזיל, יעקב, המהפכה הראשונה והשנייה ברוסיה, ת.א., תש"ז.
- פינס, דן, החלוץ בכור המהפכה, ת.א., תרצ"ח (1937).
- פרומקין, בוריס, "הזובאטובשצ'ינה ותנועת-הפועלים היהודית", מינסק עיר ואם, כרך ראשון, תל-אביב, תשל"ה, עמ' 316-325.
- פרנקל, יהונתן, המהפכה הרוסית ומלחמת האזרחים 1917-1921, מקורות לתרגיל, ירושלים, תשכ"ה.
- פרנקל, יהונתן, נבואה ופוליטיקה: סוציאליזם, לאומיות ויהודי רוסיה, 1862-1917, תל-אביב, עם עובד, 1989.
- קלוזנר, ישראל, וילנה - ירושלים דליטא, דורות אחרונים, 1881-1939, כרכים א'-ב', בית לוחמי הגיטאות והוצאת הקיבוץ המאוחד, תשמ"ג (1983).
- צנציפר(רפאלי), אריה, פעמי הגאולה, תל-אביב, 1952.
- רבינוביץ, יצחק, ממוסקבה עד ירושלים, ירושלים, 1957.
- רפאלי, אריה, במאבק לגאולה, תל-אביב, 1956.
- שלום-עליכם, טביה החולב, ירושלים, 2009.
- Bar-Yosef, Hamutal, "Bialik and the Russian Revolution," *Jews in Eastern Europe*, 1 (1996), pp. 5-31.
- Budnitskii, Oleg, "The Jews in Rostov-on-Don in 1918-1919," *Jews and Jewish Topics in the Soviet Union and Eastern Europe* 3 (19) (1992), pp. 16-29.
- Gassenschmidt, Christoph, *Jewish Liberal Politics in Tsarist Russia, 1900-1914: The Modernization of Russian Jewry*, New York, 1995.
- Goldshtein, Yossi, "Between Practical and Political Zionism: Menachem Ussishkin as Chairman of the Odessa Committee, 1906-1918," *Shvut* 5 (21), 1997, pp. 1-31.
- The Revolution 1905 and Russia's Jews / Ed. By Stefani Hoffman and Ezra Mendelsohn. Univ. Of Pennsylvania Press. Philadelphia . 2008.
- Hoskings, Geoffrey, *A History of the Soviet Union*, Fontana Press, London, 1990.
- Kahan, Arcadius, "The Impact of Industrialization in Tsarist Russia on the Socioeconomic Conditions of the Jewish Population," בעת ישראל בתולדות מחקרים

- החדשה, ירושלים, תשנ"ח (1998), עמ' 245-299.
- Kenez, Peter, "Pogroms and White Ideology in the Russian Civil War," *Pogroms: Anti-Jewish Violence in Modern Russian History*, Eds. - J.D. Klier and Sh. Lambrozo, Cambridge, 1992, pp.293-313.
- Levitats, J., *The Jewish Community in Russia, 1844-1917*, Jerusalem, 1981.
- Pipes, Richard, "Jews and the Russian Revolution: A Note," *Polin*, 1996, Vol.9, pp.55-57.
- Pipes, Richard, *The Formation of the Soviet Union, Communism and Nationalism 1917-1923*, Cambridge, Massachusetts, 1957.
- Revolution in Russia: Reassessment of 1917*, Eds. - Edith Rogovin Frankel, Jonathan Frankel, Baruch Knei-Paz, Cambridge, 1992.
- Riasanovsky, Nicholas, *A History of Russia*, Indiana Univ. Press, 1993.
- Rothenberg, Joshua, *The Jewish Religion in the Soviet Union*, N.-Y., 1971.
- Tobias, Henry J., *The Jewish Bund in Russia. From its Origins to 1905*, Stanford. California, 1972.
- Weinberg, Robert, "The Pogrom of 1905 in Odessa: A Case Study," *Pogroms: Anti Jewish Violence in Modern Russian History*, Eds. - J.D. Klier and Sh. Lambrozo, Cambridge, 1992.
- Zeltser, Arkadii, "Jews in the Political Life of Vitebsk: Temporary Revival, 1917-1918," *Jews in Eastern Europe* 3 (34) (1997), pp. 5-27.
- Zipperstein, Steven, "The Politics of Relief, The Transformation of Russian Jewish Communal Life During the First World War," *Studies in Contemporary Jewry*, 4 (1988), pp.22-40.

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
 מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 80 %
 הרצאה 0 %
 השתתפות 20 %
 הגשת עבודה 0 %
 הגשת תרגילים 0 %
 הגשת דו"חות 0 %
 פרויקט מחקר 0 %
 בחנים 0 %
 אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: